

A GYAKORLAT MŰHELYÉBŐL

120 éves az Aszódi Javító Intézet

Beszámoló az intézet múltjáról, jelenéről, jövőjéről és e sajátos szintéren végzett személyiségfejlesztő munkáról.

Rozman Gáborné nevelő, Pszichopedagógiai csoport

Mottó: A pedagógusoknak a "nevelői tevékenységük közben szerzett magántermészetű információkkal kapcsolatban titoktartási kötelezettségük van. Ilyen információkat csak a gyermek érdekét szem előtt tartva adhatnak tovább, csakis olyan személyeknek, akik ezeknek birtokában várhatóan eredményesebben tudnak majd cselekedni, szintén a gyermek érdekében." /Pedagógusetika- Kódex és kommentár. Bp., Nemzeti TKK. 1997./

I. Nevelési célok és feladatok

- a/ A kezdetek**
- b/ A "Sárga Falak Program"**
- c/ A jövő pedagógiája, kiemelt jogok és alapelvek**

II. Élet az intézetben

- 1./ O.M. története**
 - a/ Gyermekkor és kriminalitás**
 - b/ Részletek M. naplójából**
- 2./ Kérdések és lehetséges válaszok**
- 3./ Következtetések**

III. Epilógus

I. a / A kezdet

Az 1880.o9.o1-én életbeléptetett új Büntető Törvénykönyv 1878.V.törvénykönyve hozta az első rendelkezést, amelyben "a fiatalok bűntettesek részére javítóintézetek, felállítását rendeli el. "A módszerek

tekintetében választani lehetett a svájci és az olasz, valamint a francia rendszer között. Az előbbieket, teljesen nyílt területen, laza felügyelet mellett, -az utóbbi zárt, katonai fegyelemmel kormányzott nevelési rendszert alkalmazott. Magyarországon legcélszerűbbnek a bekerített területű, a "polgári életviszonyoknak megfelelő családi nevelés" meghonosítása mutatkozott.

Az elvek tisztázása után, 1884-ben Aszódon állították fel az első javítóintézetet. A telket Dr. Pauler Tivadar igazságügy miniszter vásárolta 1882-ben. A váci fegyintézetből "ötven jó viseletű fegyencet" Aszódra rendelt három felügyelő őrrrel, s Wágner János budapesti építőmester vezetésével 1884. júliusára az intézet felépült. A nevelés színtere az ún. "családokban" volt. Feladata, hogy "az újonc növendékeket a házi rendbe alaposan bevezesse és őket rendszeres házimunkára, szoktassa. E szerint a kísérleti család átmenetet képez a külső élet és az intézeti neveltetés között, amennyiben az egészen új viszonyok közé került ifjakat az intézeti neveltetésre előkészíti. Feladata továbbá, hogy kitanulmányozzák az újonc egyéni sajátosságait, s erkölcsi hibáit kipuhatolják, s tovább bővítsék iskolai ismereteit, s a családfő azt is különös figyelemmel kíséri, hogy minden egyes növendéke az intézetben meghonosított munkanemek melyike iránt érez komoly előszeretettel, s melyikben megtanulására mutatkozik tehetségeinél és egyéni viszonyainál fogva a legalkalmasabbnak. A kísérleti család tehát a többi családnak előkészítő és egyben újonckiképző iskolájául tekinthető. Ezen család élén az intézet egyik legképzettebb családfője áll."

Az intézet további működése során különböző kísérleteket végeztek a helyes és célszerű nevelési elvek megvalósításáért, de hiányzott a nevelés terén szükség szerű, egységes szemlélet.

1969. december 01-én lépett hatályba a Művelődési Miniszter utasítása alapján a nevelőintézetek és az Igazságügy Miniszterrel egyetértésben megállapított új Rendtartás. A Rendtartás leszögezi a nevelőintézet rendeltetését, miszerint az a bíróságok által javítóintézeti nevelésre, vagy gyógyító nevelésre utalt fiatakorúak elhelyezésére szolgáló intézmény. Feladata: "Az alkati, ill. környezeti okok miatt sérült személyiségű fiatakorúak átnevelése és felkészítése a dolgozó társadalomba való beilleszkedésre. Az intézet tevékenységének a munkára nevelésen kell alapulnia. Biztosítani kell a növendékek általános iskolai /gyógypedagógiai/ oktatását és arra kell törekednie, hogy szakmai képzettséget szerezzenek, illetve hasznos munkára felkészülten hagyják el az intézetet. A társadalom védelme és az eredményes nevelés érdekében az intézet zárt jellegű."

I./ b. A "Sárga Falak Program".

A 90-es évek társadalmi kihívásainak megfelelő, új nevelési program megalkotása vált szükségessé, ezért jött létre a Sárga Falak Program, melyet a "Harmadik Generáció" lelkes, fiatal nevelői dolgoztak ki, többek között Szarka Attila, Puskás Péter, Korpás László, Jakab Géza, Probocskai László.

A Sárga Falak Pedagógiai Program és Munkaterv megfogalmazta azokat a célokat, melyeket az új kihívások közepette szükséges elérni:

"1. A javítóintézeti nevelés célja:

Intézetünkbe az NM.1.sz.Fiúnevelő Intézet /GYAB/ szakvéleménye alapján fogadunk be ép értelmű bűnelkövető fiatalokú fiúkat. Célunk ezen növendékek

-korrekciós nevelése, társadalmi beilleszkedési zavarainak megszüntetése, enyhítése

-oktatása, munkafoglalkoztatása, szakmai tanfolyami képzése

-személyiségállapotuk figyelembevételével a társadalomba történő visszairányítása

-igény szerint utógondozása

2. Alapfeladatunk

A javítóintézeti nevelésre utalt ép értelmű populációhoz tartozó fiúk komplex reszocializációjának biztosításával a bírói ítélet végrehajtása. Az alapfeladat ellátása a Büntető Törvénykönyvben, a Köznevelési Törvényben előírtak szerint valósul meg.

Pedagógiai feladataink:

-A kulturális szint emelése, elsősorban az oktatáson keresztül

-A szocializációs folyamat hiányosságainak pótlása, korrigálása

-A munkavégzéshez szükséges képességek, készségek fejlesztése oktatás, szakképzés által

-A viselkedés formálása tréningekkel, terápiákkal, a társadalmi környezettel való kapcsolat gazdagításával

-Az érzelmi élet fejlesztése szorongások oldásával, reális énkép kialakításával, a referencia személyek /csoportok/iránti viszonyulás formálásával

-Az erkölcsi fejlődés elősegítése tréningeken keresztül, az érzelmi élet fejlesztése által

-Testi nevelés az egészséges életmód kialakítása az életmód, életrend elemein keresztül és a viselkedésmódosítás eszközrendszerével, felhasználva a rendszeres testnevelést.

Szemponrendszerünk értelmezése alapvetően igényli annak a távlatnak a túllépését, amely szerint a fiatal erkölcsé és izolált intézeti környezetben, akarata ellenére, büntetésből-megjavítható. Helyette el kell tudnunk fogadni azt az elvet, hogy a fejlesztés alapjának a fiatalban magában rejlő pozitívumokat, szűkebb-tágabb környezetének támogató erőit tekintsük. A büntetésből való megjavítás téveszméjének meghaladását segíti, ha

"erkölcsi felháborodás "helyett a fejlesztés alapszabályaira irányítjuk figyelmünket."

I./ c. A jövő pedagógiája, kiemelt jogok és alapelvek

Napjainkban készül az új program, mely az ifjú kollégák javaslatait is figyelembe véve, segíti nevelő munkánkat, mintegy útmutatóként szolgál a meg növekedett feladatok közötti eligazodásban. Részlet az új program Munka példányából: "Szakmai alapfogalmaink ismételt egységesítésére az ad okot, hogy lényegében kicserélődött az elmúlt tíz évben a nevelőközösség, és megváltozott a javítóintézeti növendékek motiválhatósága. Alapjaiban változott meg a környezet feltételrendszere és ez kölcsönhatásban áll a nevelőtestülettel és a gondozására bízott fiatalok személyiségével. Növendékeinkkel szemben a büntető igazságszolgáltatás az ítélet meghozatalával egyidejűleg befejezte küldetését. Rendeltetésünk nem a fiatal megbüntetése. A növendék befogadásával javítóintézeti fejlesztő, korrekciós nevelés veszi kezdetét. A javítóintézet nem büntető intézet. Személyzete nem a büntetés végrehajtás személyzete, ezért módszertanában és a feladat ellátásához történő viszonyulásában sem válhat hasonlatossá a büntetés végrehajtással. A javítóintézeti nevelés időtartama alatt a teljes személyzetnek közös a célja: a növendék személyiségfejlődésének támogatása. Ezt a fejlesztő tevékenységet az emberi méltósághoz való jog mindenek feletti tiszteletben tartásával kell megvalósítanunk. Kiemelt alapjog továbbá

-a hátrányos megkülönböztetés tilalma

-a biztonsághoz való jog

-a gyermek mindenek feletti álló érdeke."

A most készülő módszertani útmutató az alapelvek hangsúlyozása mellett kiemelt figyelmet szentel új nevelési, nevelői attitűd kialakítására.

II. Élet az intézetben

Az 1994 óta alkalmazott Sárga Falak Program normál és sérülés specifikus csoportok működését javasolja. Az egyik ilyen speciális nevelésű csoport a Pszichopedagógiai csoport melynek munkájában, mindennapjaiban osztozom, mivel e csoport egyik nevelője vagyok.

Célunk a személyiség fejlesztése olyan növendékeknél, akiknél pszichés/neurotikus vagy pszichoszomatikus/ rendellenesség következtében alkalmazkodási, beilleszkedési problémák prognosztizálhatóak. Feladatunk, a markáns karaktertorzulást mutató, alkohol vagy drogfüggő fiatalok gondozása, egyéni korrekciója.

Beszámolóm egy volt növendékünk, O.M. intézeti életét követi végig bekerüléstől a haza-útig, felidézve múltat s remélve jobb jövőt. A személyes

interjúk során derült fény kriminalizálódásának történetére, egyéni életére. A beszélgetések nyomán kialakult következtetések nem kőbe vésett igazságok, de tükrözik mindennapi munkánk lényegét és betekintést engednek a "gyakorlat műhelyébe."

II./ 1. O.M. története

II./ 1./ a Gyermekkor és kriminalitás

O.M. lopás vétsége miatt került hozzánk. Visszahúzódó, magába forduló fiúként ismertük meg. Nem volt könnyű kontaktust teremteni vele. Az első napok feszültsége lassan oldódott, a fokozott figyelem, ami felé irányult a nevelők részéről, hatékonyan bizonyult. Sok-sok beszélgetés után körvonalazódott előélete, sok kis részből lassan összeállt a kép:

Apja alkoholista életmódja miatt a szülők elváltak. Édesanyja, aki többször volt már öngyilkos, három gyerekkel új kapcsolatot létesített. Nevelőapja szintén alkoholfüggő, brutális ember, a fiút első pillanattól gyűlölte, verte, és az anyát is gyakran bántalmazta. Emiatt a növendék nyolc éves korában elkövette első öngyilkossági kísérletét: önakasztást hajtott végre. Tettét testvérei észrevették, ezért tervét nem tudta megvalósítani. Időközben az anya is rászokott az alkoholra. Rendszeressé váltak a verekedések, több napig tartó, szabadég alatt, szalmaboglyákban történő éjszakázások. Mivel a szülők minden pénzüket alkoholra költötték, a gyerekek éheztek. A részegeskedés miatt a nevelőapa elveszítette munkahelyét. M.-t rendszeresen lopásra kényszerítette, s az ebből származó pénzt a szülők alkoholra költötték. Némi élelemhez csak akkor jutottak a gyerekek, ha M. lopott magának és testvéreinek. Az összetűzések a fiú és a szülők között állandósultak. M. a történetekre folyamatos öngyilkossági kísérletekkel válaszolt: gyógyszereket vett be, pengével, szöggel vágta-szúrta fel ereit, testét, karján, lábán, ahol jött. Eddig 15 alkalommal próbált véget vetni életének. A kényszer hatására elkövetett lopások miatt került a rendőrség látókörébe, vizsgálati fogságba, majd bírói ítélettel Aszódra Vizsgálati fogsága idején is "falcolt", felvágta ereit.

M. egy hónapot töltött az intézet Befogadó csoportjában, majd pszichológusi javaslatra a P.p. csoportba került, ahol napi kapcsolatba tudtam kerülni vele. Szembesülhettem bánatával, örömeivel és öngyilkossági kísérleteivel, amit sajnos két ízben nálunk is elkövetett, szerencsére sikertelenül. Ismételt beszélgetések, bibliaolvasások, kölcsönös naplórészletek után M. újra jókedvű, segítőkész volt, fogadkozott, hogy többé nem fordul önmaga ellen. Mindennapi pszichés állapotát naplójában leírt vallomásai jól tükrözték.

II./ 1./b. Részletek M. naplójából

"...Sokszor úgy érzem, hogy már nem bírom ki, annyira fáj belülről, de az akaratomat próbálom tartani, azt is, hogy legyőzzem belülről ezt a fájdalmat, de úgy érzem képtelenvagyok rájönni, hisz hiába próbálok bármit is tenni, akkor sem tudom ezt elhagyni, a falcolások is már annyira kikészítenek, hogy félek egyszer majd igaz lesz. Bár sose jöttem volna a világra, bár olyan ember is lenne, aki engem meg tudna érteni. Nem tudom, hogy miért van ez így, miért nem élhetem az életem, pedig már úgy bánom ezeket a hülyeségeket, hogy még magamtól is undorodom. Hallgass meg engem Istenem!...Nekem ez van megírva, hisz a szüleim, a testvéreim, a barátnőm az életem, de ők is csak fájdalmat tudnak adni, elég a fájdalomból! Tudom nem mindenki, csinálja azt amit én, de őnekik talán nincs semmi olyan fájdalmuk, ami nekem van, ez örökre a szívemet fogja szorítani, amíg élek...Azt is tudom, hogy sokan próbálnak nekem segíteni, bár csak sikerülne! Avval nem érek el semmit, hogy állandóan vagdalom magam, mert rájöttem, hogy a testemet rontom csak el, de erről letenni talán nem tudok. Sokszor jó lenne, ha egyedül lennék, ha senki sem zavarna, de talán az se lenne jó Nem, tudom miért, de már a baráti társaságot sem tudom elnézni, hisz a csoportban van nagyon jó barátom, ő a szobatársam, nem értem, de mindennek véget akarok vetni. A. néni tudom, végig elolvassa," én, M. szeretnék egy jó tanácsot kérni öntől," mert a csoportban már nincs barátom. Nincs, akivel beszélgessek, nem tudom, mit tegyek. Senki nem akar velem foglalkozni, a társaim és talán a nevelők se, de mindegy, talán bele tudok nyugodni, de ez azért nagyon fáj. Köszönöm, hogy törődnek velem..."

II./2. Kérdések és lehetséges válaszok

Miért követ el egy 17 éves fiú 8 éves korától folyamatosan öngyilkosságokat, miért nem érdekli ez a szülőket, miért megy át az édesanya a szomszédba kávézni, mondván őt ez nem érdekli, miközben a mentőben fia életéért küzdenek? Miért szeretne M. meghalni,/vagy életben maradni /? Hogyan küzdjünk mi, nevelők, a hasonló sorsú fiatalok életbemaradásáért, pozitív életszemléletük kialakításáért, megfelelő jövőkép elérése érdekében?

Számos kérdés vár megválaszolásra e témában, amit legjobb tudásunk és tapasztalataink szerint, a jobbítás szándékával, teszünk is napról- napra. Közben kínoz bennünket a kétség: vajon jól, s jót cselekedtünk-e?! Mi az, amit még megtehetünk, s mi az, ami már káros a személyiségfejlesztés során?! Hogyan nevelhető a többszörösen hátrányos helyzetben nevelkedett tizenéves intézeti keretek között?! Ott, ahol sok a M. hoz hasonló gyermek, ahol több száz fiú/lány problémájával kell azonosulni, és e gondokat megfelelő módon kezelni?!

Lassan már közhely, de igazságát nem tudjuk cáfolni annak a ténynek, hogy a társadalom és az egyén szempontjából a család az a legfontosabb tényező, mely életünk végéig rossz, vagy jó hatással van ránk. Sütő András szubjektív család-meghatározása alapján, "a család sokféleképpen értelmezett fogalom: szentséges is, megtisztelt, és olykor megvetett, cinikusan félrelegyintett. Állapota, jellege, szelleme mégis sorsot formáló, legalábbis meghatározó mindnyájunk számára. E földi vándorúton ama bizonyos hamuba sült pogácsa: a család. Jó szava, szelleme, védőszentje a mesebeli hősnek. Aki e nélkül indul: nagyobb veszedelmek, közé kerül, sebezhetőbb minden tekintetben. Némelykor épp az utolsó menedék-a család. A család az, ahol zúzmarás időkben titkon ünnepelhető a titok: az együvé tartozás tudata."

A család szerkezete és légköre meghatározza a gyermek személyiségfejlődését, ami fontos eleme a gyermek egészséges és boldog életvitelének. A szülők mintaszerepe vitathatatlan. A családi életnek, optimális esetben a gyermek a központja, s így minden, ami körülötte zajlik, jó vagy rossz hatással van rá: szülők, testvérek, kortársak. A családban a legfontosabb szerepe az anyának van, mivel minden harmonikus kontaktus alapja az ősbizalom, /anya-gyermek kapcsolat /. Ranschburg Jenő ezt írja: "Ha valaki megkérdezné tőlem, mi az a különös sajátosság, amelyet kizárólag a család képes nyújtani, amely nélkülözhetetlen ahhoz, hogy a gyermekből egészséges, harmonikus felnőtt váljon, azt felelném: ez a sajátosság a szülői és elsősorban az anyai szeretet."

II./3. Következtetések

Minden gyermek életében adódnak olyan helyzetek, amelyek csalódást okoznak, frusztrálja őket. Azok a gyerekek, akik segítségre találnak problémáik megoldásában, pszichológiailag egészségesek maradnak, önbizalmuk növekszik. Érzelmi zavar azoknál alakul ki, akik nem kapnak segítséget. A problémamegoldó képességek elsősorban a családban tanulhatóak. Meg kell tanulnia, hogy feszültségeit úgy vezesse le, hogy azok pozitív megnyilvánulásokká alakuljanak. Meg kell tanulnia: a bánatot és fájdalmat, az örömszerzés, a boldogságra való törekvés képességét is. Ha képesek vagyunk felkészíteni a gyermekeket arra, hogy a kudarcokat elviseljék és bármilyen negatív érzelmi állapottal bánni, tudjanak, akkor megtanulják önmagukat és másokat szeretni, megfelelő önismeretre és tűrőképességre, a problémák természetes megoldására lesznek képesek.

Minden öngyilkosságot megelőz és előkészít egy súlyos szorongásos, illetve depressziós állapot, amelynek elsődleges kiváltó oka leggyakrabban a szülőkkel való konfliktus. Az öngyilkos fiatalok nagy része széthullott,

problémás családból származik. Nem ritka, hogy a szülők között is szerepelnek öngyilkosok, akik szuggesztív példaként hatnak a fiatalra. /M. esetében az édesanya ilyen minta!/ A közvélemény ingerülten elítéli a szuicidiumot megkísérlő fiatalokat. A felnőttek nem bírják elviselni az öngyilkossági kísérleteket: ez kiélezi saját haláluktól való szorongásukat. Elhárító mechanizmusok lépnek működésbe a szülőknél, amikor orvoshoz, pszichológushoz kellene fordulniuk gyermekük érdekében. Megtörténhet, hogy ismételt öngyilkossági kísérleteket sem akadályozzák meg. Önmagukban, de nyíltan is hibáztatják a fiatalt "indokolatlan" tettéért. /M. anyja átmegy a szomszédokba kávézni, mondván őt már nem érdeklik ezek a "hülyeségek"!/ Az öngyilkosságot megkísérlő fiatalok legfontosabb jellemzője az elszigetelődés: magányosnak írják le magukat, sokuk szülei elváltak, vagy alkoholisták. Sokan azért követnek el öngyilkosságot, mert nem képesek emocionális labirintusukat elviselni és a halálon kívül nem látnak más megoldást problémáikra. Egyetlen motívumuk-életük befejezése. Más esetekben a személyek nem akarnak meghalni, / M. sem! /hanem kísérletükkel nyomatékosan fel akarják hívni környezetük figyelmét problémájuk súlyosságára. Az öngyilkos kísérletével reménytelenségét szeretné kifejezni, másokkal közölni, és viselkedésüket megváltoztatni szeretné. Az öngyilkossági kísérlet nem más, mint segélykiáltás. Sok szakember a paraszuidium kifejezést javasolja azokra a nem halálos esetekre, amikor a személy szándékos sérülést okoz magának. Ezt a kifejezést azért tartják jobbnak az öngyilkossági kifejezésnél, mert nem tartalmaz feltétlenül halálvágyat. A legtöbb öngyilkosságot elkövető ember olyan izgatott és olyan stresszt él át, hogy gondolkodása távolról sem tekinthető világosnak. Nem biztosak abban, hogy élni, vagy meghalni szeretnének-e. Mindkettőt szeretnék egyszerre, rendszerint az egyiket jobban, mint a másikat. Minden kísérletet komolyan kell venni. Kevés ember követ el öngyilkosságot anélkül, hogy ne jelezte volna azt előzőleg valakinek.

III. Epilógus.

Habár legtöbb gondját M.nek édesanyja nemtörődömsége, alkoholizálása okozta, nem mondhattunk le abbéli szándékunkról, hogy családi kapcsolatát normalizáljuk. Nevelő munkánk során, önbizalmát erősítendő, megfelelő jövőkép kialakításán munkálkodtunk. Segítettünk tanulmányai befejezésében, szakmai előmenetelében. Lakóhelyéhez közeli gyermekotthonnal vettük fel a kapcsolatot, tárgyaltunk arról, hogy utógondozottként szakmát tanulhasson náluk. Pozitív lelki egészségvédelmünk során kívántuk elérni, hogy a fiatal ne váljon szorongó felnőtté, hanem képes legyen szembenézni a problémákkal, megbirkózni velük, és megoldani azokat. Figyelmét próbáltuk a jövő irányába fordítani,

személyiségét pozitív irányba terelni. Új lehetőséget láttunk egy saját-család elképzelésének körvonalazásában, mivel elmondása szerint barátnője gyermeket várt. Próbáltunk segíteni abban, hogy magát már felnőttnek, és ne édesanyja kisfiának tekintse. Énképét erősítve, úgy gondoljon magára, mint aki már felelős személy egy másik ember életéért is.

M.a közelmúltban hagyta el intézetünket. Számtalan köszönőlevelet, telefonüzenetet kaptunk tőle, sőt két alkalommal meglátogatott bennünket. A beszélgetésekből kiderült, hogy élete konszolidálódott: van munkahelye, tanulni szeretne, családjával napi kapcsolatban, jó viszonyban van. Barátnőjével él, s bár gyermeküket elvetették, nem hagytak fel családalapítási szándékukkal: anyagi helyzetük javulásával gyermeket is vállalnak. M.a falcolást abbahagyta.

Tudom, lehetőségeink végesek, de minden ember személyiség: egyedi és megismételhetetlen. Azért van a világon, hogy "valahol helye legyen benne", s nekünk, pedagógusoknak ezt legjobb tudásunk szerint kell segítenünk!

Irodalom:

Puskás Géza: Fiatalkorú büntetettek korrekciós nevelésének megalapozása az Aszódi Fiúnevelő Intézetben. Szakdolgozat, 1972.

Sárga Falak Program. Harmadik Generáció. Munkacsoport, Aszód, 1994.

Kiemelt Alapelvek és kiemelt Jogok a javítóintézeti nevelés végrehajtásában. Munkacsoport, Aszód, 2005.

Pszichológia: Rita L. Atkinson, Richard C. Smith, Daryl J. Bem, Susan Nolen Hoeksema. 2. jav. kiad., Bp. Osiris Kiad., 2002.

Kreitman, N.: Parasuicide, London: Wiley, 1977.

Hangulatbetegségek, 447. o. Berman, A. L. és Jobes, D. A.: Adolescent Suicide Assessment and Intervention. Washington, DC: American Psychological Association. 1991.

Rohn, R. D., Sartes, R. M., Kenny, T. J., Reynolds, B. J. és Heald, F. P.: Adolescents who attempt suicide. Journal of Pediatrics, 91, 636-638. o.

Ranschburg J.: Szülők lettünk. Bp., Cser Kiad., 1995. 2. kiad., 29. o.